

**ИЗВЕШТАЈ ОД ПАТРИК ХАЧИСОН ЕВАНС, ЧЛЕН НА БРИТАНСКА
ВОЕНА МИСИЈА ВО ДЕЛОТ НА МАКЕДОНИЈА ВО РАМКИТЕ НА ГРЦИЈА
ВО ТЕКОТ НА ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА**

Во текот на Втората светска војна на територијата на Македонија престојувале голем број на воени мисии на Велика Британија, а само неколку на САД. Сите тие имале една цел да ги помагаат сите оние сили кои се бореле против силите на наци-фашизмот. Шефовите на воените мисии во своите извештаи даваат податоци за состојбите на територијата на која престојувале опишувајќи ги и најситните детали од животот на населението. Еден од најпечатливите извештаи за сосотојбата во Македонија во рамките на Грција ја дал британскиот обавештаец Патрик Хачисон Еванс. Еванс бил роден на 1 декември 1913 година во Рединг во областа Беркшир. Студирал модерни јазици во Џон Колеџ во Кембриџ. Го напушта Кембриџ во 1936-та и осумнаесет месеци бил приватен учител во британска фамилија на грчкиот остров Крф. По враќањето во Британија работи како слободен журналист. Во август 1940 година бил мобилизиран во Петнаесеттата кралска тенковска регимента и на 30 јануари 1943 година добил офицерски чин. Посетувал курс во военото обавештање училиште во Матлок. По што бил препорачан во Управата за специјални операции (СОЕ) на која и се приклучил на 13 мај 1943 година, а заминал за Каиро на 19 мај 1943 година. По падобранската обука, на 16 септември 1943 година е спуштен во западна Македонија во делот на Македонија во рамките на Грција, како британски офицер за врска. На 21 декември 1944 година се вратил во Каиро.

На почетокот на својот извештај тој истакнува „сите информации од овој извештај се добиени од прва рака во периодот март-октомври 1944 година. Во тоа време јас живеам во ВАПЦОРИ¹...во ВИЦИ²...во близината на ДХАСЕРИ³.. (т.е. на западниот брег од МАЛА ПРЕСПА, во КОРИФИ⁴... и на крајот во ФЛОРИНА⁵. Во текот на септември и целиот октомври имаше една осамена станица во БУФИ⁶...Покрј овие места јас ги посетив или поминав низ голем број села во областа од ИСТОЧНАТА

¹ Бапчор

² Планината Вичо

³ Дробишта

⁴ Турје

⁵ Лерин

⁶ Буф

страна на ФЛОРИНА-ГРЧКО-ЈУГОСЛОВЕНСКАТА граница – ПРЕСПА-КАСТОРИЈА⁷“

Во делот од извештајот насловен како „Славо-македонското население“ Еванс ќе истакне: „еден премолчан факт за областа, која е предмет на разгледување, а за кој не се зборува, е тоа што ретко кој ја сфаќа. Англичанец, дури и оној кој ја познава ГРЦИЈА не успева да ја сфати бидејќи ретко кој од нив оди подалеку на СЕВЕР. ГРЦИТЕ не успеваат да ја сфатат од две причини. Прво, тие не сакаат. Во нивна корист е да веруваат дека сите места кои се обележани како „ГРЧКИ“ на картата се, или мора да бидат ГРЧКИ по симпатија и на секој друг начин; ГРЦИ по природа какви што се, тие не сакаат да сфатат дека голем дел од населението ндуваа МАКЕДОНИЈА во ГРЦИЈА има исто толку добри причини да се сметаат себеси за МАКЕДОНЦИ колку што тие себеси се сметаат за ГРЦИ...Втората причина е, или така барем мене ми е кажано, што последователните ГРЧКИ влади од ослободувањето на славофонска ГРЦИЈА од ТУРЦИТЕ беа, и покрај нивната разноликост, согласни во една работа: поддржување на оваа лага оставајќи впечаток кај својот сопствен народ и во светот дека нема никакво СЛОВЕНСКО малцинство во ГРЦИЈА; додека ако странец кој не ја познава ГРЦИЈА, ја посети областа ФЛОРИНА и потоа формира сопствено мислење за земјата во целина, заклучокот би бил дека ГРЦИТЕ се тие кои се во малцинство. Тоа е предимно СЛОВЕНСКИ регион, а не ГРЧКИ“. Еванс посебно ќе потенцира: “јазикот во домовите, и по правило на полињата, на селските улици, на пазарот е МАКЕДОНСКИ, СЛОВЕНСКИ јазик...Многу од жените, особено постарите и многу од постарите мажи и скоро сите деца родени околу 1939 година или подоцна не знаат ГРЧКИ. Дури и оние кои знаат ГРЧКИ повеќе сакаат да зборуваат МАКЕДОНСКИ кога можат. Странец кој ќе поздрави со „Добро утро“ на ГРЧКИ ќе го добие истиот одговор, но ако истото го каже на МАКЕДОНСКИ тој ќе биде опсипан со плима фрази за добредојде и други додатоци. Имињата на местата, како што се дадени на картата, се ГРЧКИ: КАЛИТЕА, ТРИГОНОН, ДРОСОПИ и т.н. но како и да е, имиња кои најчесто се употребуваат, и покрај тоа што на картата се напишани со мали букви и во загради, ако воопшто се дадени така, се: РУДАРИ, ОШЧИМА, БЕЛ КАМЕН – се СЛОВЕНСКИ имиња. ГРЧКИТЕ се единствено дел од обидот на МЕТАКСАС да ги прикрие (но како и да е тие се општо разбирливи). ГРЧКИОТ се смета речиси за странски јазик и на ГРЦИТЕ не им се верува и се третираат како странски државјани, дури и ако не, во

⁷ Костур.

полна смисла на зборот како странци. Овој очигледен факт, скоро толку очигледен за да се спомене, е дека областа е природно СЛОВЕНСКА, а не ГРЧКА, и не може, а да не се пренагласи.

„Исто така, важно е да се нагласи дека населението, како што тие не се ГРЦИ, исто така не се БУГАРИ или СРБИ или ХРВАТИ. Тие се МАКЕДОНЦИ. За ова јас овде не можам да догматизирам, бидејќи јас не ја познавам историјата и посебно етнологијата на МАКЕДОНЦИТЕ. ГРЦИТЕ секогаш нив ги нарекуваат БУГАРИ и затоа ги осудуваат, освен за ЕАМ/ЕЛАС, кои покажаа малку мудрост и кои го нарекоа овој народ 'СЛАВО-МАКЕДОНЦИ'. Во однос на ова тој дава свој коментар: „Ако тие беа БУГАРИ, распрскани во делови на четири земји, од кои една е БУГАРИЈА, зашто се сметаат себеси за посебен ентитет и поголемиот дел од нив се декларираат како 'МАКЕДОНЦ'. Оние пак што се сметаат за БУГАРИ се потврдени во секој случај. Јас сум во состојба да потврдам дека бев под директно влијание на БУГАРСКАТА пропаганда (за време на војната што беше ширена од КАЛЧЕВ⁸ и ГЕЛЕВ⁹ од КАСТОРИЈА и ФЛОРИНА)“. Во однос на опстојувањето на македонската идеја Еванс ке истакне: „Македонската идеја исто така би можела да биде навистина нешто вештачко, резултат на пропаганда. Но не изгледа така. На мене ми изгледа сосема објективно МАКЕДОНЦИТЕ да се сметаат како ентитет, иако се малубројни и предмет на делба. МАКЕДОНЦИТЕ се поттикнати од силни но измешани чувства на патриотизам. Во ГРЦИЈА изгледа тој е од три вида, кој обично егзистираат во една личност. Постои сигурна лојалност кон ГРЧКАТА држава и растечки и понекогаш страстен локал патриотизам и чувство тешко да се процени, бидејќи ретко се обелоденув пред странци, а се менува со промената на настаните и пропагандата, за МАКЕДОНИЈА како таква, без оглед на сегашните границина кои се гледа како на узурпирани...Но што е многу посилено од МАКЕДОНСКОТО чувство за ГРЦИЈА е неговиот локал патриотизам, не толку неговата љубов кон земјата како кон неговиот сопствен дел од земјата, родниот град – во ова тој личи на населението на ГРЦИЈА. Кога во октомври 1944 на ГОЧЕ (Илија Димовски) како КАПИТАНИОС и практично

⁸ Роден во с. Жужелци, Костурско, асистент на Филозофскиот факултет во Софија, резервен офицер на бугарската армија. Во текот на Втората светска војна зел активно учество во акцијата за формирање на контрачетнички единици во Егејска Македонија

⁹ Роден во с. Нерет, Леринско, адвокат во Лерин Во текот на Втората Светска војна еден од главните агенти на бугарската влада и соработник на германско-италијанските окупатори.

командант на Вториот баталјон на ЕЛАС-овиот 28 полк, му беше наредено да замине за ВЕРМИОН (Дурла), тој одговори „Не, ние сме МАКЕДОНЦИ и нашето место е во МАКДОНИЈА, тоа е она за што ние се бориме“...Тој тогаш се побуни и замина за ПРЕСПА, подоцна за МОНАСТИР (Битола), и неговиот балајон беше со него...

„Повторно еден војник на ЕЛАС кој требаше да се врати во ВАПЦОРИ за време на летото кога требаше да се врати во неговата единица која беше ЈУЖНО од АЛИАКМОН (Бистрица) рече не, тој беше МАКЕДОНЕЦ и сакаше да остане во МАКЕДОНИЈА. Тој не сакаше да оди Во ГРЦИЈА, и ако тие го пратеа таму, тие ќе зажалаа за тоа бидејќи ќе откриеја дека тој едноставно би станал нем, дрзок и би станал бескорисен за нив“

Еванс продолжува: „Истата тврдоглавост се покажува и во МАКЕДОНСКИТЕ песни, како традиционалните исто така и оние кои се создадени во сегашната војна. Вистина е дека песните обично ја споменуваат МАКЕДОНИЈА и некое посебно место во МАКЕДОНИЈА, но чувството кое тие го изразуваат е едноставна и директна љубов кон земјата без некој интелектуален ентузијазам за политичка идеја. Чувството е исто без разлика дали песната е општо познатата „Маре море Маре“ (приказна за девојка чиј вереник не се вратил од војните завршувајќи со зборовите „Маре не чекај ме; омажи се. Јас веќе се омажив за црнта земја за МАКЕДОНИЈА“; а во една друга верзија постои додаден двостих со рима „За МАКЕДОНИЈА-каде ние сите би биле слободни; или хумористичната песна за ’Маре од Прилеп’, чија мајка сакала да ја омажи – среќно – за три млади момчиња коишто таа не ги сакала, еден од ПРИЛЕП, еден од БИТОЛА (МОНАСТИР) и еден од КОСТУР (МОНАСТИР) и еден од КОСТУР (КАСТОРИЈА) и која во последната и необврзна строфа го зема оној што таа го избрала, строфа која којашто неможе да се пее во приемни соби. Песната може да биде весела, а со малку маршевски тон, разубавена и свечена, која вели дека ’ропските денови на МАКЕДОНИЈА се завршени’. Ритмичките пулсации во исте од нив е љубовта на МАКЕДОНЕЦОТ кон неговото место“.

Во однос на пропагандата Еванс истакнува „патем треба да се истакне дека и покрај големиот број агитатори во ГРИЦИЈА, ЈУГОСЛАВИЈА и БУГАРИЈА, кои беа, а и сега се активни во корист на една независна МАКЕДОНИЈА на прво место се чини дека ова чувство не е нешто формирано со пропаганда, напротив пропагандата го зголемува“. Според него „македонскиот патриотизам не е вештачки, тој е природен, спонтано и длабоко всадено чувство кое почнува во детството како и секој друг патриотизам. Оттаму сепаратистичките тенденции ќе продолжат да жнеат, тоа не е

неуспешен обид. Мене ми се чини дека тоа е една од грешките на историјата или лапусите на историјата (јас повторувам, не знам ништо за МАКЕДОНСКАТА историја) за непостоењето на независна држава. МАКЕДОНЦИТЕ кои во подолгиот период на својата историја бе потчинета раса, повеќе отколку било кој друг од нејзините соседи, ја изгубија нивната снаодливост, нивната иницијатива, останаа заостанати; тие беа ослободени од ТУРЦИТЕ но никогаш не се ослободија себе си од различните европски господари; кога овие станаа нации и секоја се зајакна и засили себеси, МАКЕДОНЦИТЕ не беа доволно смели и единствени да го направат истото, и сега кога тие изгледа се спремни да направат сериозен чекор кон национално единство, се чини дека е доцна. Фактот дека некогаш таму можеби постоеле одлични услови за независна МАКЕДОНИЈА не значи дека таков е случајот денес“.

Во однос на македонскиот карактер Еванс ќе истакне „еден стар човек од КОРИФИ ми укажа многу јасно на овој аспект од МАКЕДОНСКИОТ карактер. Тој беше СЛОВЕН, бил претседател на неговото село ВАПСОРИ (Бапчор) во периодот на режимот на МЕТАКСАС. Како последица сега, тој е исфрлен од страна на ЕАМ и ЕЛАС. Тој ми кажа „гледаш, ние имаме толку многу различни господари, кој и да дојде ние велеме (ги доближува двете раце, направи задоволна насмевка со мал наклон), ’Калос орисате’! Тоа беше многу убедливо. Тоа е таа дволичност на МАКЕДОНЦИТЕ поради што е тешко да се запознаат. Тешко е да се дознае што тие мислат“.

Понатаму Еванс истакнува: „Ако Грците им дадат на МАКЕДОНЦИТЕ што тие сакаат, слобода да зборуваат на мајчин јазик и нешто подобар живот – тие би биле наклонети да останат ГРЧКИ граѓани. Ако ова се случи, и дури ако ГРЦИЈА асоцира мисловно со БРИТАНИЈА, тие би мислеле подобро за БРИТАНИЈА и би биле помалку наклонети кон РУСИЈА. Учеството на БРИТАНИЈА во нејзината задача за рехабилитација на ГРЦИЈА ќе го направи тоа поврзување“.

Според согледувањата на Еванс, „СЛАВО-МАКЕДОНЦИТЕ општо земено се плашат и не им веруваат на Британците и покрај тоа што тие пријателски се однесуваат кон британските офицери во планините за време на окупацијата, еднаш Британците дојдоа и се покажаа дружељубиви.

„Причината за ова недоверба е тоа што во свеста на МАКЕДОНСКИОТ селанец БРИТАНИЈА е поврзана со кралот, со МЕТАКСАС, кој го забрани СЛОВЕНСКИОТ јазик во ГРЦИЈА и ги хранеше луѓето со ричинус ако го зборуваат на него“.

Тој дошол до заклучок дека „МАКЕДОНСКОТО чувство спрема ГРЦИТЕ и vice versa, во моментот е жестоко и осветољубиво. Но тоа е двосмислена генерализација. Во ФЛОРИНА (Лерин) на пример се случува двајца да живеат еден до друг; никој не ги вознемирува обичните луѓе зашто зборуваат МАКЕДОНСКИ на улица и само во приватни конверзации ГРЦИТЕ ја признаваат нивната омраза (За МАКЕДОНЦИТЕ не знам затоа што јас не го зборувам нивниот јазик и, ако во ов време ги запрашам нив за тоа на ГРЧКИ, тие сигурно не би ми одговориле. Тие се темпераменти, недоверливи суштества)“.

Во однос на ставот на Грците кон Македонците Еванс истакнува „ставот дури и на ГРЧКИТЕ интелектуалци во однос на СЛОВЕНСКОТО малцинство, не само во СЛОВЕНСКИТЕ области туку насекаде, е обично глупаво, неупатено и брутално реагирање што го доведува човек во ситуација да очајува за недоразбирањата било кога создадени меѓу двата народа. Многу ГРЦИ дословно ќе го кажат текстот на Атлантската повелба или ќе ви одржат опширно предавање, иако не многу точно, за Версајската конференција, а кој не знае дека во рамките на нивните сопствени граници егзестира малцинство кое зборува СЛОВЕНСКИ или ако имаат некои точни сознанија за посетоњето на МАКЕДОНЦИТЕ ги прогласуваат за БУГАРИ и велат „тие треба да бидат убиени или вратени во БУГАРИЈА од каде што и се дојдени. Тие не сакаат дури ниту да слушнат за нивното постоење, или ако слушнат тоа претставува еден вид глупаво неверување и поради сето тоа тие се во неможност да одговорат на укажувањата дека МАКЕДОНЦИТЕ не се БУГАРИ и дека не се дојдени од БУГАРИЈА или, ако се дојдени, дојдени се многу одамна и што, како и е, не може да се пресмета...Жртвите на двете страни во последните три години навистина беа чести...Непотребно е да се каже дека овие жртви само ја влошуваат веќе и онака наелектризираната ситуација. Една жртва раѓа друга. Прашање е колку од оваа омраза меѓу двете раси може да се избегне. Можеби постои некој непретворлив минимум, слепа омраза што произлегува од нешто непознато, нешто спротивно, кое тие автоматски го чувствуваат еден кон друг. Но неспорно е дека голем дел од лошото чувство е чиста креација на пропагандата, особено онаму каде пропагандата се употребува за преувеличување на жестокоста предизвикана од репресалиите...“

„ГРЦИТЕ секогаш неведуваат како доказ дека малцинствата се добро третирани со самото тоа што им е дадена алтернативата да останат во ГРЦИЈА и добро да се однесуваат или да заминат за БУГАРИЈА. На мене ова ми е како прашањето: 'Дали се

откажавте од тепањето на својата сопруга? Одговори ДА или НЕ'. МАКЕДОНЦИТЕ во ГРЦИЈА се речиси странци и во одредени случаи сите се чувствуваат така. Но за МАКЕДОНСКАТА ФАМИЛИЈА, нивниот сопствен дел од планината, нивното сопствено мало парче земја примитивно обработено, е домот, нешто за што фамилијата живее со генерации. Така владината наредба се сведува само на ставање на знаење дека тие или ќе ги напуштат домовите или ќе останат како странци. Оваа дилема сеуште постои, таа е во природата на ситуацијата. По се изгледа дека не постои солуција која ќе ги задоволи двете страни, но мудро и толерантно становиште од страна на успешна ГРЧКА влада која би била на власт, комбинирано со едно апсолутно нагласување на лојалноста кон ГРЦИЈА, би дало поднослив *modus vivendi* кој би го направил поднослив животот во МАКЕДОНИЈА иако тоа не може да се осигура.

„Ако еден живее опкружен со борбата меѓу ГРЦИТЕ и МАКЕДОНЦИТЕ, како што живеел јас повеќе од седум месеци, она што најмногу погодува од било што друго, е сознанието дека тоа е проклета работа. Тоа е работа на грубо без сожалување, одземање на земја. Постои посебен вид на проклетство кое е присутно во сите националистички борби и сите го поседуваат тоа. Уште повеќе, тоа е борба меѓу селаните, од кои поголемиот дел се селани од планините. Планините формираат луѓе кои се цврсти и храбри и кои, кога се борат, кога нивната трпеливост ќе биде изиграна, се борат со гнев, и под кожата на секој селанец, кои и да се неговите добри квалитети, лежи скриен нагон на убиец. Под притисок на ова тие излегуваат од својата кожа и стојат исправени со целата своја нескриена непријатност.

„Без сомнение, оваа психолошка позадина е во непосредна врска со дивјаштвото со кое борбата се води“.

Во посебен дел Еванс се осврнува на левичарството меѓу Македонците. При тоа тој констатира дека „при анализирањето на МАКЕДОНИЈА ...со остатокот на ГРЦИЈА да се направи разлика помеѓу вистински окорвените доктринирани комунисти, кои се ретки и проста маса кој го формира мнозинството од симпатизери на Левото крило, кој го претставуваат различни контрасти од Лево крилна идеологија и понекогаш без било каква идеја и се погрешно наречени од самите себе и од другите комунисти. Оттука јас го употребувам поприфатливиот варваризам „Левичарство“. Слушнав како пред војната МАКЕДОНЦИТЕ покажувале поголема тенденција спрема комунизмот отколку ГРЦИТЕ. Ако е тоа така, како прва причина јас ја земам СЛОВЕНСКАТА симпатија кон РУСИЈА, второ, реакцијата проти репресијата, трето природниот

екстремизам на СЛОВЕНСКИОТ темперамент кој постојано гравитира спрема тиранска ортодоксност.

Во однос на влијанието на бугарската пропаганда меѓу Македонците Еванс истакнува дека: „тоа беше големо за време на последните три години. БУГАРИТЕ одржуваат пропагандни пунктови во ФЛОРИНА, КАСТОРИА и јас верувам во ВАСИЛИЈАС (Згоричани). Најактивни пропагандисти беа ГЕЛЕВ и уште попознатиот КАЛЧЕВ (роден во ГРЦИЈА, школуван во БУГАРИЈА и фанатик). Со оружје беа снабдени голем број села од страна на ГЕРМАНЦИТЕ и ИТАЛИЈАНЦИТЕ со цел да го ослабнат герилското движење со поделба на населението и едновремено да формираат длабок заштитен обрач...Тоа резултираше со големо економизирање на трупите. Голем дел од вооружените села се чини имаа неколку фанатици и голем број индиферентни луѓе кои не би се бореле против никого. Некои села, на пример АСПРОИЈА (Сребрено) со брутални методи беа присилени да се вооружат...Покрај вооружувањето на селата БУГАРИТЕ исто така се обидоа да го придобијат населението да се регистрираат како граѓани на БУГАРИЈА...“ и заклучува „МАКЕДОНЦИТЕ, во целина, се чини не се навистина многу заинтересирани за БУГАРИЈА и некои сега се исплашени дека таа сега ќе ги третира нив како инфериорно малцинство како што тоа веќе го прават СРБИТЕ и ГРЦИТЕ. Ако областа со која јас сум запознат е навистина про-БУГАРСКА, сите села во неа би требало веројатно да бидат вооружени, додека единствените кои се вооружија беа оние стационарани во низинскиот дел на падините на планината Вичо. Планинската област е секогаш слободна од вооружени села, иако не и до информатори кои им ги предале андартите и БРИТАНЦИТЕ на ГЕРМАНЦИТЕ. Оние од жителите кои не се про-ГРЦИ – што би се рекло мнозинството – се исто несигурни неутрални или се уште полни со прилично неодредени аспирации спрема слободна МАКЕДОНИЈА продолжувајќи ја линијата на Левото крило...

Во поднасловот „Македонското движење сега“ во однос на личностите тој ги потенцира:

„ТЕМПО (Светозар Вукмановиќ): Титов претставник кој се наоѓа со МАКЕДОНСКИТЕ единици на ЈУГОСЛОВЕНСКИТЕ партизани...

„АБАС (Цветко Узуновски): 'Агитпроп' на МАКЕДОНСКИТЕ партизани под ТИТО...Мирен и добро воспитан, интелегентен, образуван но до кој степен не знам. Остава впечатокт дека е целосно определен. Минатиот јануари му изјави на еден британски офицер: 'Не јас не сум комунист; политички јас не знам што сум. Се што јас

сакам е МАКЕДОНИЈА НА МАКЕДОНЦИТЕ – МАКЕДОНСКИ јазик, цркви, школи, болници и т. н.”“.

„ДЕЈАН (Киро Георгиевски): Член на Главниот штаб на ТЕМПО. Во пролетта и летото оваа година работеше во областа ПРЕСПА регрутирајќи партизани и пропагирајќи за МАКЕДОНИЈА. Добро воспитан, мирен, но јака личност...

„ГОЧЕ (Илија Димовски). Се истакнува дека е во МОНАСТИР (Битола). Некои од неговите луѓе ја контролираат границата. Се потпишува со ’Командант на бригада од КАСТОРИЈА (Костур и Флорина). Роден е во МЕЛАС (СТАТИЦА, село до силна основа на анти-грчко чувство). Горд селанец со репутација на добар борец.

„ПЕЈО (Наум Пејов): Роден е во ГАВРОС (Габреш). Со оружје заробено од Германците се бори против андарите, се изјасни дека неговата цел е независна МАКЕДОНИЈА, не голема БУГАРИЈА. Имаше и веројатно има големо влијание на селата во близината на неговото. Неговата чета беше нападна и растурена од единиците на ЕЛАС во средината на летото. Тој замина за ПРЕСПА и му беше дадено засолниште од ДЕЈАН кој за тоа беше остро прекорен од ТИТО. ПЕЈО беше вратен назад од партизаните, некои велат лично од ТИТО, во ЕЛАС кој го прати под амнестија во баталјонот на ГОЧЕ. Кога ГОЧЕ се побуни во октомври ПЕЈО му се придружи и го поддржа.

„ТУРУНЧЕВ (Георги Турунцев): Уште еден помалку важен лидер од слафовонска ГРЦИЈА. Роден е во КСИНО НЕРО (Врбени). Во време на побуната на ГОЧЕ бил во КАЈМАКЧАЛАН на ЈУЖНАТА страна на фронтот. Му се придружил на ГОЧЕ земајќи со себеси чета од герилци (со непозната јачина).

Последниве тројца се луѓе со понизок статус од АБАС, ТЕМПО и ДЕЈАН. Тие се амбициозни селани со одредена надареност за лидерство. Нивното движење не е значајно (побуна на селани), опасно е како симптом.“

Еванс во извештајот се осврнува и на односите меѓу андартите и партизаните. Во тој контекст истакнува: „Тие обично беа добри, ако се иземат периодичните кавги предизвикани од партизанската пропаганда за слободна МАКЕДОНИЈА. Партизаните се многу поувежбни и агресивни и на андартите гледаат како на кукавици...Имаше несогласувања меѓу ЕЛАС-овиот 1 баталјон на 28 пешадиски полк и 1 и 2 бригада (МАКЕДОНСКИ) на партизаните во ВАПСОРИ во април. Командантот на ЕЛАС сакал да нападне комитско село и ги замолил партизаните да нападнат со него. АБАС беше таму во тоа веме и одби. Подоцна тој му кажа на еден друг офицер и на мене дека тој би можел сите комитски сили да ги преорентира на страната на сојузниците со

политички средства, ако тоа му се дозволи. Еден партизан ми кажа дека во тоа време партизаните можеле да влегуваат и излегуваат од комитските села сосема слободно; тие никогаш не биле нападнати или избркани“.

Понатаму тој истакнува „ТИТО секогаш презема послободна политика онаму каде дејствуваат неговите единици, отколку што тоа е случај со ЕЛАС. Тоа значи дека АЛБАНСКИТЕ единици во склоп на ТИТОВИТЕ сили го употребуваат АЛБАНСКОТО знаме, АЛБАНСКИОТ јазик и имаат АЛБАНСКИ офицери; МАКЕДОНСКИТЕ единици МАКЕДОНСКО знаме (златна звезда на црвена позадина) и т.н. ЕЛАС од друга страна секогаш ги командува МАКЕДОНСКИТЕ единици со ГРЦИ што остава лош впечаток кај андартите СЛАВОФОНИ во ЕЛАС. Тоа прави тие да се чувствуваат исто како што се чувствуваат и цивилите, дека златното време најавувано од ЕЛАС/ЕАМ во кое СЛАВО-МАКЕДОНЦИТЕ ќе уживаат исти права и полна слобода е на крајот на краиштата само трговија; ГРЦИЈА ќе продолжи да биде нивен господар, ќе продолжи да ги исклучува од државните служби, од унапредувањето во војската и т. н.“.

Исто така ЕВАНС се осврнува и на формирањето и активноста на СНОФ. Во однос на тоа тој истакнува: „СНОФ беше СЛАВОФОНСКА верзија на ЕАМ; што би се рекло ЕАМ (значи ГРЧКА организација) под СЛОВЕНСКО име водејќи ја својата работа на СЛОВЕНСКИ јазик. Буквите СНОФ значат „СЛАВЈАНО-МАКЕДОНСКИ НАРОДНО АНТИФАШИСТИЧКИ ФРОНТ“ (Славјано-македонски народноослободителен фронт. Не сум сосема сигурен за анти-фашистички). Во текот на летото кога ГРЦИТЕ станаа вознемирени од пропагандата за независна МАКЕДОНИЈА и посебно поради партиската насоченост на ЕАМ, се исплашија дека би ги изгубиле ГРЧКИТЕ приврзаници, на сметка на ова. Н (за 'народни') беше изфрлено и организацијата стана позната како СОФ. Денеска зборот СОФ е редок и дури не се слуша. ЕАМ е име кое се употребува дури и кога се зборува СЛОВЕНСКИ.

Причината за промената на СНОФ (во суштина ЕАМ) беше да се нагласи СЛАВО-МАКЕДОНСКИОТ елемент во орбитата на ЕАМ. Маневарот беше половичен. Во почетокот СНОФ направи добра работа, отоворајќи области кои дотогаш беа непријателски, не само спрема ГРЦИТЕ туку исто така и кон сојузниците. Благодареејќи на СНОФ, јас успеав да опстанам во потполно СЛОВЕНСКА област како што е таа на ВИЧО. Полека, како и да е, МАКЕДОНЦИТЕ ја изгубија довербата во СНОФ, почнаа да размислуваат – правилно – дека Грците не се искрени во нивните уверувања и дека фактички ГРЦИТЕ се определени да останат доминантни, дека тоа е

само уште еден трик. Тоа не значи дека СНОФ исчезна, го промени само своето име во СОФ и потоа во ЕАМ и денеска ЕАМ сеуште ги контролира скоро сите села во кои што СНОФ имаше свое влијание. Но ентузијазмот на селата речиси исчезна и го замени движење во правец на независна МАКЕДОНИЈА. Она што можеби ја прели чашата во недовербата кон ЕАМ беше мобилизацијата извршена од страна на ЕЛАС во август на млади луѓе како андарты, во СЛОВЕНСКА област тоа природно значи мобилизација на СЛОВЕНИ. Толку за слободата на СЛОВЕНИТЕ.

Паѓа во очи дека кога партизаните ќе организираат село т.е. ќе ги убедат дека мора да работат против ГЕРМАНЦИТЕ и фашизмот ќе обезбедат курири, стражари... и служба за снабдување и т.н...ТРИГОНОН (Ошчима) е такво место. Селаните таму имаат прекрасен распоред за водење на партизаните, андартите или Британците преку патот кој е многу употребуван од ГЕРМАНЦИТЕ. Со системот на курири и стражи (просто работат на поле со нивните мотики или лопати изгледајќи сосема невино) тие би го пренеле секого по бел ден, низ село, дури иако ГЕРМАНСКИТЕ единици се улогорени само неколку стотина метри на периферијата.

Во однос на улогата на грчката комунистичка партија тој ќе истакне: „веројатно ККЕ води комплетно опортунистичка политика. Ако МАКЕДОНСКОТО движење успее ККЕ ќе го поздрават тоа, а ако се покаже дека ќе доживее неуспех ККЕ ќе биде прва која ќе го отфрли. Јас го нагласувам ’прва’“.

Исто така Еванс по сето она што го видел, преживеал и доживеал живеејќи меѓу Македонците во дел од делот на Македонија во рамките на Грција во однос на иднината на Македонија и Македонците од тој дел ќе истакне: „Не може да има независна МАКЕДОНИЈА. Дури и ако некој го посакува тоа, како што јас го посакувам, како право, теоретски гледано, дека би требало да постои, треба да се признае дека практично тоа е непожелно.

„МАКЕДОНСКОТО вкреснување би било жестоко спречено од ГРЦИТЕ кои би востанале како еден од цела ГРЦИЈА за да го угушат. Практично барањето на СОЛУН ќе предизвика кај ГРЦИТЕ бес. Резултатот би бил крајно крвава војна од која ништо добро нема да произлезе.

„Исто така присутен е и ПАН-СЛОВЕНСКИОТ аспект којшто е многу реален но кој јас не сакам овде да го коментирам.

„Секако, границата на ГРЦИЈА помеѓу ПРЕСПА и КАЈМАКЧАЛАН мора да остане непроменета. (Јас ништо не знам за правото на ГРЧКИТЕ барања за Северен ЕПРИ и јужната граница со БУГАРИЈА). ГРЦИЈА е веќе доволно сиромашна за да

отстапи една од нејзините продуктивни територии што би ја направило уште посиромашна.

„Во исто време, ако таа не биде доведена до незавидна ситуација од нејзиното МАКЕДОНСКО малцинство, и исто така во интерес на правичноста, таа мора да се однесува кон малцинствата, цврсто, но пријателски, без дискриминација. Јас не сум убеден дека ова ќе се случи. Но не е невозможно.

„Ското е веројатно, но не е сигурно, дека МАКЕДОНЦИТЕ од границата – двајцата ТЕМПО (Светозар Вукмановиќ) и ГОЧЕ (Илија Димовски) - порано или подоцна ќе направат вооружен обид за автономија или независност. Во текот на мај ТЕМПО во говорот во МОНАСТИР (Битола) истакна дека тие ќе формираат слободна МАКЕДОНИЈА која ќе ги вклучи ФЛОРИНА и САЛОНИКА. На говорот беа присутни британски и американски офицери што остави лош впечаток и кај ГРЧКОТО малцинство во МОНАСТИР и кај многу жители на ФЛОРИНА кои се прашуваа дали тоа значи дека БРИТАНИЈА и АМЕРИКА ги одобруваат МАКЕДОНСКИТЕ барања.

„Методот заговаран од ТЕМПО е плебисцит. Ако тој инсистира на тоа и тоа да биде одбиено, тој веројатно ќе прибегне кон вооружено востание. Од друга страна, ако таков плебисцит слободно и чесно се одржи, повеќе е од веројатно дека резултатот би бил слободна МАКЕДОНИЈА...“.

Еванс се осврнува и на начинот како ги добивал информациите „за македонските настани“. Според него најдобро се добивале од оној кој:

- „а) ја познава земјата
- б) се наоѓа таму, а не овде (Атина)
- в) внимателно ги проверува сите извештаи, гласини и т.н.
- д) претпазливо се однесува кон шпионите меѓу оние кои ги доставуваат информациите.

„Исто така е од помош, речиси основна, да се зборува МАКЕДОНСКИ. Тоа ги охрабрува луѓето да зборуваат многу послободно...“.

По анализата, извештајот на Еванс им бил отстапен на експертите од Јужниот оддел при МНР, кои биле задолжени за креирање на британската политика на Балканот. По направената анализа, експертот Х. К. Томпсон овој извештај го нарекол „крајно интересен“ и забележал дека „ако навистина е точно, по се изгледа дека македонските Словени се многу повеќе од занемарливо малцинство отколку што досега се претпоставуваше. Тој исто така потврдува дека грчкиот став

спрема нив, кој се чинеше дека е повеќе од занемарлив, во стварноста е многу груб. Како што произлегува од овој извештај патриотските чувства на македонските Словени се чисто локални, без разлика што тие во целост се незаинтересирани за политика. Тие би можеле да останат во Грција во главно како задоволно малцинство. Но поради тоа Грција мора да ја промени својата политика: нејзината влада тогаш би требало да го признае тој народ како малцинство со посебни права, на пример јазик, наместо досегашното тврдење дека не ја искористиле шансата за размена, дадена со договорот во Неј, тие индиректно се декларираат како Грци“.

Друг експерт на Јужниот оддел Лафен од 16 јануари 1945 година во својата анализа ќе заклучи дека: „овој извештај е многу интелегентно напишан, интересен и информативен. Сосема е јасно дека од Србите доминирана Македонија има малку привлечност за Словените од областа Касторија (Костур), Флорина (Лерин) во Грција, за разлика од привлечноста која ја има идејата за единствена автономна Македонија во Југославија.

„Судејќи според говорите на Ѓилас и Темпо од ноември...без сомнение изгледа дека се одобрени погледите на југословенските партизански лидери кои се заинтересирани за Македонија дека федералната единица Македонија може најмалку да се прошири со вклучување на словенски населените области на Грција. Но сепак партизанското собирање во Битола на 3 декември резултирало со тоа што последниве избраа комитет за раководење со борбата на Македонците во Грција.

“Од друга страна имаме постојани повторувања и категорични декларации на Тито до бригадирот Маклин дека тој нема да им дозволи на своите потчинети да го потегнуваат прашањето за аспирации на грчка Македонија и ќе стави забрана на публикувањето на таквите аспирации“. На крајот според неговите опсервации постоеле две солүции за „славофонската област во Грција.

„1) сецесија на северо-западниот дел на Грција, вклучувајќи ја Флорина (Лерин), Касторија (Костур) и западниот брег на езерото Острово кон југословенска Македонија. Ако тоа би претставувало голем загуба за грчките интереси тогаш

„2) би требало да се поправи грчкиот третман кон Славофоните. Оваа солүција би можела да биде многу успешна доколку постои економска привлечност во таа област и ако грчката влада дозволи британскиот и американскиот капитал да ги користат тие привлечности обезбедувајќи на тој начин вработување и увоз во таа област“.

И на крајот потенцира „интересно е да се види дека овој извештај ги потврдува сомневањата во грчките статистички податоци во извештајот на истражувачкиот оддел за Македонија“ односно дека дотогашните статистички податоци не одговарале на вистинската состојба за бројноста на Македонците во делот на Македонија во рамките на Грција.